

5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU KAPSAMINDA KAMU ASIL İŞVERENİ İLE ALT İŞVERENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE SORUMLULUKLARI

Metin Pehlivan¹

¹[ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7214-9563](https://orcid.org/0000-0002-7214-9563)

Öz

Asıl işveren alt işveren ilişkisi, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte, asıl işin bir bölümü ya da asıl işe yardımcı işlerin diğer bir işverene verildiği üçlü iş ilişkisidir. Kamu işyerlerinde alt işverenlik ilişkilerinde mevzuattan kaynaklı birçok uygulama sorunu bulunmaktadır. Uygulamadaki sorunların çözümüne katkı sağlayabilmek için kamu asıl işvereni ile alt işverenin sosyal güvenlik hukuku mevzuatından kaynaklanan yükümlülükleri ile sorumluluklarının doğru şekilde tespit edilmesi gerekir. Çalışmada 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında genelde tüm asıl işverenler, özelde ise kamu asıl işvereni ile alt işverenin yükümlükleri ile yükümlülükleri kısmen veya tamamen yerine getirmeyen tarafın sigortalı ve SGK'ya karşı sorumlulukları mevzuat, yargı kararları ve doktrin-deki tartışmalar da dikkate alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır. 5510 sayılı SSGSSK'da asıl işveren ile alt işverenin yükümleri ve sorumluluklarının kapsamının, alt işverene bağlı olarak çalışan sigortalıların prim ve hizmet belgelerinin düzenlenmesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamelerinin verilmesi, primlerin ödenmesi, defter kayıt ve belgelerin tutulması ve ibrazı, iş kazası ve meslek hastalığının bildirilmesi, hak sahiplerinin tazminat talepleri ve kurumun rücu hakkından oluştuğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Alt İşverenlik İlişkisi, Kamu İşyeri, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Yükümlülükler, Sorumluluklar.*

Atıf için:

Pehlivan, M. (2023). 5510 sayılı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanunu kapsamında kamu asıl işvereni ile alt işverenin yükümlülükleri ve sorumlulukları. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 12(32), 109-128.

¹ * Dr. Öğretim Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Kırklareli. E-Posta: metinpehlivan@klu.edu.tr

OBLIGATIONS AND RESPONSIBILITIES OF THE PUBLIC PRINCIPAL EMPLOYER AND SUBCONTRACTOR WITHIN THE SCOPE OF THE SSGSSK LAW No. 5510

Abstract

The subcontractor relationship is a tripartite business relationship in which a part of the main job or auxiliary work is given to another employer, along with economic and technological developments. Many implementation problems arise from the legislation in subcontracting relations in public workplaces. To find solutions to the problems in practice, the obligations and responsibilities of the public principal employer and subcontractor arising from the social security law legislation should be determined correctly. In this study, within the scope of the SSGSSK Law No. 5510, the obligations of the public principal employer and the subcontractor, and the responsibilities of the party that does not partially or completely fulfill their obligations to the insured and the institution, were meant to be determined by considering the legislation, judicial decisions and discussions in the doctrine, the scope of the obligations and responsibilities of the main employer and the subcontractor, the preparation of the premium and service documents of the insured working under the subcontractor or the issuance of concise and premium service declarations, the payment of premiums, the keeping and submission of the book records and documents, the work accident and occupational disease notification, compensation claims and recourse as a whole.

Keywords: *Subcontracting Relationship, Public Workplace, Law No. 5510 SSGSSK, Obligations, Responsibilities.*

Giriş

Asıl işveren alt işveren ilişkisi, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 2. maddesine göre, "Bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişki" şeklinde tanımlanmaktadır. Hükümde kamu ya da özel sektör işyeri ayrımı olmaksızın asıl işveren ile alt işveren işyerinde 4857 sayılı İş Kanunu'ndan ve iş sözleşmesi ile alt işveren işçilerinin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerden birlikte sorumlu olacaklarına yer verilmiştir. Benzer tanımlamaya 55510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda da yer verilmiş, asıl işverenin Kanunun işverene yüklediği yükümlülüklerden alt işveren ile birlikte sorumlu olacakları hüküm altına alınmıştır.

Alt işverenlik ilişkisinde, alt işveren işçileri asıl işveren işyerinde faaliyette bulunmaktadır. Hukuki olarak iki ayrı işyeri bulunmasına rağmen faaliyet fiili olarak tek bir işyerinde gerçekleştirilmektedir. Tek bir işyerinde faaliyete bulunulması da sosyal güvenlik hukuku bakımından özellik arz eden durumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Sosyal güvenlik hukuku mevzuatından kaynaklı yükümlülüklerin hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesinden doğan zarardan kamu ya da özel sektör işyeri ayrımı olmaksızın asıl işveren ile alt işverenin sorumluluklarının tespiti önem arz etmektedir.

Çalışma 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda hüküm altına alınan asıl işveren ile alt işverenin yükümlülükleri ve sorumluluklarının kapsamına, alt işverene bağlı olarak çalışan sigortalılarının prim ve hizmet belgeleri düzenlenmesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesi verilmesi, primlerin ödenmesi, defter kayıt ve belgelerin tutulması ve ibrazı, iş kazası ve meslek hastalığının bildirilmesi ile iş kazası ve meslek hastalığı sonucu sigortalı veya hak sahiplerinin tazminat talepleri ve sigortalıya ödemedede bulunan kurumun işverene rücuna değinilecektir.

1. Kapsam

5510 sayılı SGSSK, işverenlere sigortalılarının prim ve hizmet belgelerinin verilmesi, primlerin ödenmesi, defter kayıt ve belgelerin tutulması ve ibrazı, iş kazası ve meslek hastalığının bildirilmesi gibi yükümlülükler yüklemektedir. Bununla birlikte, 5510 sayılı Kanun ve yönetmeliklerde doğrudan asıl işveren ile alt işverene yüklenen yükümlülükler de bulunmaktadır.

5510 sayılı Kanun'un 12. maddesine göre, "Sigortalılar, üçüncü bir kişinin aracılığı ile işe girmiş ve bunlarla sözleşme yapmış olsalar dahi, asıl işveren, bu Kanunun işverene yüklediği yükümlülüklerden dolayı alt işveren ile birlikte sorumludur."

5510 Sayılı Kanun'da işverene yüklenen yükümlükler ile doğrudan alt işverene yüklenen yükümlülüklerden müteselsil sorumluluk kapsamında asıl işverenin sorumluluğa dahil edilip edilemeyeceği meselesi önem arz etmektedir. Alt işveren, işveren sıfatıyla sigortalıların prim ve hizmet belgelerini vermez, primlerini ödenmez, defter kayıt ve belgeleri tutmaz ve ibraz etmez, iş kazası ve meslek hastalığını bildirmezse kanundan kaynaklı sorumluluğu doğacaktır. Bununla birlikte kamu veya özel sektör ayrımı olmaksızın alt işverenlik ilişkisi kurulduğu uygulamalarda birlikte sorumluluğun sonucu olarak asıl işverenin de sorumluluğu değerlendirilebilecektir. Asıl işverenin hangi yükümlükleri yerine getirmesi gerektiği, yükümlülükler aykırılıktan dolayı kime karşı ne oranda sorumlu olacağının tespiti, uygulamadaki sorunların çözümlenmesi ile yargıya taşınan uyuşmazlıkların azalmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle çalışmanın kapsamı genel olarak tüm işyerleri özel olarak kamu işyerlerinde 5510 sayılı Kanun ile işverene yüklenen tüm yükümlükler değil, alt işverenlik ilişkisinden doğan birlikte sorumluluğa dahil edilebilecek olan yükümlülükler ile sınırlandırılacaktır.

2. Alt İşverenlik İlişkisinin Taraflarına Yüklenen Yükümlülükler

Çalışmada geçerli alt işverenlik ilişkilerinde, 5510 sayılı Kanun ve yönetmeliklerle, genelde asıl işverene, özelde ise kamu asıl işvereni ve alt işverene yüklenen sigortalıların ve işyerinin bildirilmesi, prim ve hizmet belgeleri düzenlenmesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesinin verilmesi, primlerin ödenmesi, defter kayıt ve belgelerin tutulması ve ibrazı, iş kazası ve meslek hastalığının bildirilmesine ilişkin yükümlülükler ile tarafların sorumlulukları uygulamadaki sorunlar, doktrin ve yargı kararları da dikkate alınarak incelenecektir.

a. İşverenin Sigortalıları ve İşyerini Bildirme Yükümlülüğü

İşverenler, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu madde 4/1-a kapsamındaki sigortalıların işe giriş bildirgelerini Sosyal Güvenlik Kurumu²na vermekle yükümlüdür (Okur, Güzel ve Caniklioğlu, 2021, s.178; Tuncay ve Ekmekçi, 2021, s.194).³ Alt işverenlik ilişkisinde, alt işverene bağlı çalışan sigortalıların işe girişlerine ilişkin bildirimleri yapma yükümlülüğü alt işverene aittir. Kamu ya da özel sektör asıl işverenin, alt işveren sigortalısının işe giriş bildirgesini SGK'ya verme yükümlülüğü bulunmamaktadır (Erdoğan, 2019, s.124; Tuncay ve Ekmekçi, 2021, s.198).

Alt işverenin kamu ya da özel sektör asıl işveren işyerinde çalıştıracağı sigortalıyı SGK'ya nasıl bildireceğine ilişkin düzenleme, 5510 sayılı Kanun

² Sosyal Güvenlik Kurumu ibaresi, çalışmanın devamında "SGK" şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

³ 5510 Sayılı SSGSSK Madde 8, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği madde 11.

madde 11’de hüküm altına alınmıştır. Madde 11’e göre, “*Alt işveren, asıl işverenin işyerinde çalıştırdığı sigortalıları, işverenle aralarında yaptıkları sözleşmenin ibrazı kaydıyla, Kurumdan alacağı özel bir numara ile asıl işverenin kayıtlı olduğu dosyadan bildirir.*” Alt işveren, alt işverenlik ilişkisine konu olacak işte çalıştırılacağı sigortalılar için SGK’dan özel bir numara alacaktır. Alt işveren için ayrı bir işyeri dosyası açılmayacak, asıl işverenin kaydının bulunduğu dosya üzerinden bildirimde bulunulacaktır. Alt işverenlik ilişkisinde asıl işverenden bir iş alındığı için alt işveren bağımsız bir işyeri dosyası açamayacaktır (Tatar, 2017, s.2128). Alt işveren işçilerinin farklı bir numara ve işyeri kaydı üzerinden bildirilmelerine izin verilmemesi, alt işveren sigortalılarının uğrayacakları hak kayıplarını engellemek, alt işverenin sigortasız işçi çalıştırmasının önüne geçmek bakımından yerinde bir düzenlemedir.

Alt işverene getirilen yükümlülük, işyerini bildirmekten çok işyerinde çalışan alt işveren sigortalılarının bildirimine yöneliktir. Diğer bir ifadeyle alt işverenin sigortalı bildirme yükümlülüğüne işyeri bildirgesi verme dahil değildir. Alt işverenin alt işverenlik ilişkisinin gerçekleştirileceği işyeri için bildirge verme yükümlülüğü mevcut değildir (Elma, 2021, s.199-200). Alt işveren, işyeri bildiriminde bulunma yükümlülüğünü, asıl işverenin işyeri numarasına yapılan eklemeye asıl işverene ait işyeri dosyası üzerinden yerine getirmektedir (Özdamar ve Çakar, 2013, s. 249). Belirtmek gerekir ki alt işverenin işyeri ve sigortalı bildirim yükümlülüğü, alt işverenlik ilişkisinin kurucu unsurları arasında yer almamaktadır. Açıklayıcı bir işlem olan bildirim yükümlülüğünün alt işverence yerine getirilmemiş olması, alt işverenlik ilişkisinin geçerliliğini etkilemeyecektir (Akyiğit, 2010a, s.237).

b. İşverenin Sigortalılarının Prim ve Hizmet Belgeleri Düzenleme veya Muhtasar ve Prim Hizmet Beyannamesi Verme Yükümlülüğü

İşverenler çalıştırdıkları sigortalıların prim ve hizmet belgelerini veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesini kanunda belirtilen sürelerde SGK’ya vermekle yükümlüdür (Balci, 2021, s.997; Okur ve diğerleri, 2021, s.300). 5510 sayılı Kanun madde 86’da işverenlerin çalıştırdıkları sigortalıların aylık prim ve hizmet belgesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesini vermelerine yönelik takip edilecek usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceğine yer verilmiştir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği madde 102/8-9’a göre “*Bir işte, bir işin bölümü veya eklentilerinde işverenden iş alan alt işverenler de, çalıştırdıkları sigortalılar için asıl işyerine Kurumca verilmiş sicil numarasını ve alt işveren kodunu yazarak bu maddenin (13) üçüncü fıkrasında öngörülen biçimde ve sürede aylık prim ve hizmet belgesini düzenleyip Kuruma vermek zorundadırlar. İşveren, alt işverenlerin çalıştırdıkları sigortalılar için, hangi alt işverene, sigortalıyı devir alan da, hangi işverene ait olduğunu belirterek bu şahıslar adına aylık prim ve hizmet belgesi düzenleyip Kuruma verebilir.*” Yönetmelik hükmünden anlaşıldığı üzere alt işveren, asıl

işveren işyerinde çalıştırdığı sigortalılar için, asıl işveren sicili üzerinden aldığı alt işveren koduyla, aylık prim ve hizmet belgesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesini SGK'ya vermekle yükümlüdür (Erdoğan, 2019, s.131; Tatar, 2017, s.2028). Bununla birlikte, asıl işveren de alt işveren sigortalılarına ait aylık prim ve hizmet belgesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesini düzenleyerek SGK'ya verebilecektir. Asıl işverene ait işyerinde birden fazla alt işverenlik ilişki mevcutsa, asıl işveren her bir alt işveren ve sigortalısını SGK'ya sunacağı belgede ayrıca belirtmekle yükümlüdür (B. Öztürk, 2016, s.265).

Yönetmelik hükmü haricinde “*Aylık Prim ve Hizmet Belgesinin Sosyal Güvenlik Kurumuna Verilmesine ve Primlerin Ödenme Sürelerine Dair Usul Ve Esaslar Hakkında Tebliğ*”⁴de prim ve hizmet belgelerinin verilmesine yönelik hükümler bulunmaktadır. Tebliğin 362. maddesi, işverenler tarafından gerçekleştirilecek e-sigorta işlemleri ve prim ve hizmet belgelerinin düzenlenmesini içermektedir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 102. madde hükmü asıl işverene, alt işveren sigortalısının prim ve hizmet belgesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesi düzenleyerek SGK'ya verme yetkisi verirken anılan tebliğ maddesine göre, bildirim yükümlülüğü alt işveren tarafından gerçekleştirilecektir. Prim ve hizmet belgeleri veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesini elektronik ortamda verilecek, asıl ile alt işveren sadece kendi sigortalılarını bildirebilecektir (B. Öztürk, 2016, s.264). Bu bağlamda e-sigorta üzerinden yapılan işlemlerde alt işverenin sigortalıları adına prim ve hizmet belgelerinin asıl işverence hazırlanıp bildirilmesi tebliğ gereği mümkün görülmemektedir. Tebliğ hükmüne istinaden gerçekleştirilen SGK uygulamasının, alt işveren sigortalılarının lehine olduğu söylenebilir. Anılan uygulamayla alt işveren daha tedbirli davranacak, yükümlülüğünü ihmal edemeyecektir. Asıl işveren ve alt işveren, kendi sigortalısına ait prim ve hizmetleri doğru şekilde bilgi ve belgeleriyle bilmektedir. Asıl işverenin, alt işveren sigortalılarının prim ve hizmetlerine yönelik eksik veya hatalı bildirim gerçekleştirebileceği ihtimalinde alt işveren sigortalılarının hak kayıplarına neden olabilecektir.

c. İşverenin Prim Ödeme Yükümlüğü

Kamu ve özel sektör işyerleri ayrımı olmaksızın işverenler işyerlerinde çalışan sigortalıların sigorta primlerini kanunda belirtilen zaman aralığında SGK'ya ödemekle yükümlüdürler (Balçı, 2021, s.1147; Okur ve diğ. 2021, s.339). 5510 sayılı SSGSSK madde 88'e göre, “*Dördüncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen sigortalıları çalıştıran işveren, bir ay içinde çalıştırdığı sigortalıların primlerine esas tutulacak kazançlar toplamı üzerinden bu Kanun gereğince hesaplanacak sigortalı hissesi prim tutarlarını ücretlerin-*

⁴ 28.9.2008 tarih ve 27011 Sayılı Tebliğ.

den keserek ve kendisine ait prim tutarlarını da bu tutara ekleyerek en geç Kurumca belirlenecek günün sonuna kadar Kuruma öder.” Alt işveren de asıl işveren yanında çalıştırdığı sigortalılara ait primleri ödemekle yükümlüdür (Elma, 2021, s.668; Erdoğan, 2019, s.134).

Kamu işyerlerinde geçerli bir alt işverenlik ilişkisinde alt işverenler, bazen sigortalılara ait primleri hiç ödememekte veya eksik ödemektedir. Bu durumda alt işverenlik ilişkisinin taraflarına prim ödeme yükümlülüğü yanında ek yükümlükler de yüklenmektedir. SSGSSK madde 89'a göre, *“Kurumun prim ve diğer alacakları süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısmı sürenin bittiği tarihten itibaren ilk üç aylık sürede her bir ay için %3 (% 2) oranında gecikme cezası uygulanarak artırılır. Ayrıca, her ay için bulunan tutarlara ödeme süresinin bittiği tarihten başlamak üzere borç ödeninceye kadar her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak bir önceki aya ait Yeni Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi bileşik bazda uygulanarak gecikme zammı hesaplanır. Ancak, ödemenin yapıldığı ay için gecikme zammı günlük hesaplanır.”* Anılan bu hükme göre, alt işveren prim ödeme yükümlülüğünü süresinde ya da hiç yerine getirmemişse gecikme cezasını gecikme zammıyla birlikte ödemek durumunda kalacaktır (B. Öztürk, 2016, ss.312-314).

SGK, prim ödeme yükümlüğünü yerine getirmeyen alt işverenden sigortalılara ait prim borçlarını ve varsa cezalarını Kanun hükmü gereği cebri icra yoluyla tahsil edebilmektedir (Okur ve diğerleri, 2021, s.265; B. Öztürk, 2016, s.334; Tuncay ve Ekmekçi, 2021, ss.172-175). Her ne kadar bu yükümlülük alt işverene ait olsa da bu yükümlülüğünün hiç yerine getirilmemesi ya da eksik yerine getirilmesi durumunda SGK müteselsil sorumluk hükümleri gereğince asıl işverenden tahsili yoluna da gidebilecektir (Balıcı, 2021, s.1166).

Alt işveren sigortalılarının ödenmeyen prim borçlarından, asıl işveren ile alt işveren birlikte sorumludur (Elma, 2021, s.209; Uşan ve Erdoğan, 2021, s.382). Prim ödeme yükümlülüğünü alt işveren veya asıl işveren yerine getirebilmektedir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği madde 108'e göre, *“Bu maddede belirtilen prim ödeme yükümlüleri adına üçüncü kişiler tarafından yapılan ödemeler de kabul edilir. Bu durum prim ödeme yükümlüsünü değiştirmez ve üçüncü kişiler lehine bir hak doğurmaz.”* Kamu veya özel sektör asıl işverenleri, alt işveren adına alt işveren sigortalılarının primlerini ödeyebilecektir. Ancak yükümlüğün asıl işverence yerine getirilmesi, alt işverenin prim ödeme yükümlüsü sıfatını değiştirmeyeceği gibi primleri ödeyen asıl işverenler için SGK'ya karşı bir hak doğurmayacaktır (Erdoğan, 2019, s.134).

d. İşverenin Defter, Kayıt ve Belgeleri Tutma, Saklama ve İstenildiğinde İbraz Etme Yükümlülüğü

5510 sayılı Kanun madde 86'ya göre, *“İşveren, işyeri sahipleri; işyeri defter, kayıt ve belgelerini ilgili olduğu yılı takip eden yılbaşından başlamak üzere on*

yıl süreyle, kamu idareleri otuz yıl süreyle, tasfiye ve iflâs idaresi memurları ise görevleri süresince, saklamak ve Kurumun denetim ve kontrol ile görevlendirilen memurlarınca istenilmesi halinde onbeş gün içinde ibraz etmek zorundadır.” SSİY. madde 107’ye göre ise, “İşverenler, işyeri sahipleri ve alt işveren, işyeri ile ilgili tüm defter ve belgeleri, istenilmesi hâlinde, Kurum’un denetim ve kontrole görevlendirilmiş ilgili memurlarına göstermek üzere, ilgili buldukları yılı takip eden takvim yılından başlayarak on yıl süreyle, Kamu idareleri otuz yıl süreyle, tasfiye ve iflas idaresi memurları ise görevleri süresince saklamak zorundadırlar.” Kanun ve yönetmelik hükmünden anlaşıldığı üzere, her işverenin işveren sıfatından kaynaklanan defter, kayıtların tutulması ve saklanması ile yetkili makamlarca talep edildiğinde ibraz etme yükümlülüğü bulunmaktadır (Camkurt, 2014, s.70; Sümer, 2021, s.78). Benzer şekilde, alt işveren de asıl işveren işyerinde çalıştırdığı sigortalılara ilişkin defter ve kayıtları tutmak, talep edildiğinde ibraz etmekle yükümlüdür. Alt işverenler, asıl işveren işyerinde çalıştırdıkları sigortalılar için SGK’ya karşı işveren sıfatına sahiptir. İşveren sıfatından kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır (Erdoğan, 2019, s.134).

Kamu veya özel sektör ayrımı olmaksızın asıl işverenin, alt işverenin yükümlü olduğu belgeleri tutma ve saklanma yükümlülüğü bulunmadığı gibi alt işverence ibrazı gerekli olan belgeleri de ibraz etmekle yükümlü değildir (Akıgıt, 2013, s.158). Bununla birlikte alt işverenlik ilişkisinden kaynaklanan uyumsuzlukların çözümünde asıl işverenin iddialarını ispat etmek, yükümlülüğün alt işverene ait olduğunu kanıtlamak için gerekli olan bilgi ve belgeleri saklaması, hak kayıplarının önüne geçmek için faydalı olacaktır.

Alt işveren, SGK’nın yetkili personeline kendisinden talep edilen belge, kayıt ve evrakları belirtilen sürelerde ibraz etme, ibrazı mümkün değilse gerekçesini süresinde bildirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün alt işverence yerine getirilmemesi durumunda talep edilen belgenin vasfına göre SGK tarafından idari para cezası kesilecektir (B. Öztürk, 2016, s.276; Tatar, 2017, s.2137).

e. İşverenin İşyerinde Meydana Gelen İş Kazası veya Meslek Hastalığını Bildirme Yükümlülüğü

5510 sayılı Kanun madde 13’te hüküm altına alındığı üzere, işveren çalıştığı sigortalı iş kazasına uğradığında, o yerdeki kolluk kuvvetine derhal, SGK’ya kazadan sonraki üç iş günü içerisinde bildirimde bulunmakla yükümlüdür (Aydın, 2021a, ss.75-76; Baştaş, 2013, s.182; Sümer, 2021, s.161; Uşan ve Erdoğan, 2021, s.385). Meydana gelen iş kazası, işverenin doğrudan hâkimiyet kuramadığı, kontrol sağlayamadığı bir yerde gerçekleşmişse, işverenin bildirim yükümlülüğü iş kazasının öğrenildiği andan itibaren başlayacaktır (Balci, 2021, s.359; Okur ve diğ., 2021, s.415; Tuncay ve Ekmekçi, 2021, s.303). 5510 sayılı SSGSSK. madde 14’e göre, işveren sigortalının meslek has-

talığına yakalandığını öğrendiği tarihten itibaren SGK'ya bildirmekle yükümlüdür. Bildirim yükümlülüğüne ilişkin benzer düzenleme 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nde, Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği'nde de bulunmaktadır.⁵

Alt işverenlik ilişkisinde, alt işverene bağlı olarak çalışan sigortalı iş kazasına uğramışsa, meydana gelen iş kazası veya yakalanılan meslek hastalığını SGK'ya bildirim yükümlülüğü alt işverene aittir. Sigortalı, alt işveren adına çalıştığı, alt işverenin gözetimi altında faaliyette bulunduğu için işveren sıfatıyla iş kazasını veya meslek hastalığını bildirim yükümlülüğü de alt işverence gerçekleştirilecektir. Asıl işverenin alt işveren sigortalısının iş kazası veya meslek hastalığını SGK'ya bildirme yükümlülüğü bulunmamaktadır. İş kazası veya meslek hastalığı asıl işverence öğrenilmişse, olaydan alt işveren haberdar edilecek, bildirim alt işverence gerçekleştirilecektir. Eğer bildirim yükümlülüğü olmamasına rağmen asıl işveren alt işveren sigortalısının iş kazasını SGK'ya bildirmişse, süresinde bildirim kabul edilerek işlem yapılması yerinde olacaktır (Erdoğan, 2019, s.75). Asıl işveren her ne kadar bildirimle yükümlü olmasa da alt işverenin süresinde bildirimde bulunmamasından doğan sorumluluğu alt işverenle birlikte paylaşacaktır.

2. 5510 Sayılı SSG/SSK'daki Yükümlülüklerden Doğan Sorumluluk

5510 sayılı SSGSSK'da, alt işverenin yukarıda izah edilen yükümlülüklerden sigortalılara, hak sahiplerine ve SGK'ya karşı sorumluluğu işveren sıfatından doğmaktadır (Okur ve diğerleri, 2021, ss.201-203). Bununla birlikte 5510 sayılı Kanun madde 12'ye göre, "...*asıl işveren, bu Kanunun işverene yüklediği yükümlülüklerden dolayı alt işveren ile birlikte sorumludur*" Asıl işveren, alt işverenin 5510 sayılı Kanundan kaynaklanan yükümlülüklerle aykırılıklardan alt işverenle birlikte sorumlu olacaktır (Güneren, 2020, s.185; Ruhi ve Ruhi, 2021, s.364; Sümer, 2021, s.78; Uşan ve Erdoğan, 2021, s.368). Asıl işveren ile alt işveren arasındaki sorumluluk müşterek ve müteselsil bir sorumluluk olmakla birlikte asıl işveren bakımından sorumluluğun kapsamına alt işverence çalıştırılan sigortalılar veya hak sahipleri ile SGK girmektedir (Tuncay, 2017, ss.562-563). Bu bağlamda asıl işverenin alt işverene karşı doğrudan bir sorumluluğu bulunmamaktadır (Tatar, 2017, ss.2129-2130).

a. Sorumluluğun Başlangıcı

Asıl işveren ile alt işveren arasındaki sosyal güvenlik hukuku mevzuatından kaynaklı yükümlülüklerle aykırılıktan doğan sorumluluğun başlangıcı, kapsam ve sınırlarının tespiti bakımından önem arz etmektedir. Asıl işvere-

⁵ 6331 sayılı İSGK madde 14'te, SŞİY madde 25, KVSKUT madde 17'de iş kazasının bildirim yükümlülüğü hüküm altına alınmıştır.

nin işi alt işverene verdiği anda sorumluluk hükümleri geçerli olacak, alt işverenlik ilişkisi başladığı tarihte, tarafların birlikte sorumlulukları doğacaktır (Erdoğan, 2019, s.183). Sigortalıların SGK'ya bildirilmesi gibi bazı yükümlülükler, sigortalının işe fiilen başlamadan önce yerine getirilmesi gerektiği dikkate alındığında, alt işverenlik ilişkisinin başladığı anda sorumluluğun başlaması gerekir. Belirtmek gerekir ki alt işverenin asıl işveren sigortalılarına yönelik sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerden sorumluluğu bulunmamaktadır. Asıl işverenin anılan yükümlülüklere aykırılıktan sorumluluğunun kapsamı, alt işverenin sorumluluğu kadardır (Aydın, 2021a, ss.235-237; Erdoğan, 2019, s.97-98; Tatar, 2017, ss.2138-2139). Eğer tarafın kusuru anılan yükümlülüklerden sorumlulukta kurucu unursa, alt işverenin kusurlu olmadığı hallerde asıl işveren de sorumlu olmayacaktır (Erdoğan, 2019, s.176). Asıl işverenin SGK'ya ve sigortalıya karşı sorumluluğu, alt işverenlik ilişkisinin konusunu oluşturan işte alt işveren sigortalısının çalıştığı süre kadardır (Akın, 2013, ss.85-87; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, 2021, s.105).

b. Sorumluluğun Boyutları

Alt işverenlik ilişkisinde sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan sorumlulukların kapsamı, alt işveren sigortalılarının prim ve hizmet belgelerinin verilmesi, primlerin ödenmesi, defter kayıt ve belgelerin tutulması ve ibrazı, iş kazası ve meslek hastalığının bildirilmesi, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu tazminat talepleri ve sigortalıya ödemede bulunan SGK'nın işverene rücu etmesinden oluşmaktadır (Alp, 2018, s.159). Anılan yükümlülükler aykırılıktan asıl işveren ve alt işverenin sigortalıya, hak sahiplerine ve SGK'ya karşı sorumlulukları müşterek ve müteselsildir.

Hukuki Sorumluluk: 5510 sayılı Kanun madde 23'e göre, "Sigortalı çalıştırmaya başlandığının süresi içinde sigortalı işe giriş bildirgesi ile Kuruma bildirilmemesi halinde, bildirgenin sonradan verildiği veya sigortalı çalıştırıldığının Kurumca tespit edildiği tarihten önce meydana gelen iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık halleri sonucu ilgililerin gelir ve ödenekleri Kurumca ödenir. Kurumca yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü masrafların tutarı ile gelir bağlanırsa bu gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri tutarı 21'nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı sorumluluk halleri aranmaksızın işverene ayrıca ödettirilir." Alt işverenin sigortalının çalışmaya başladığını SGK'ya bildirmemesi, işe giriş bildirgesi vermemesine rağmen çalışmaya devam ederken ya da SGK tarafından yapılan tespitten evvel iş kazasının meydana gelmesi veya meslek hastalığına yakalanılması halinde SGK tarafından yapılan ödemeler, birlikte sorumluluk gereği asıl işveren ve alt işverenden talep edilebilecektir. Asıl işveren ve alt işveren, kusurlu olmasalar da anılan yükümlülüğü yerine getirmediği için SGK tarafından yapılan öde-

meleri karşılamakla yükümlüdürler. Sorumluluğun doğabilmesi için alt işverenin sigortalı işe giriş bildirgesi verme yükümlülüğünü yerine getirmemiş olması yeterli olacaktır (Civan, 2015, ss.1026-1028; Tatar, 2017, s.2145).

Alt işveren, asıl işverenin işyerinde çalıştırdığı sigortalıların sigorta primlerini eksiksiz ve süresi içerisinde ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Alt işveren, anılan yükümlülüğü hiç ya da gereği gibi yerine getirmezse, asıl işveren hiç ya da gereği gibi ödenmeyen sigorta primlerinden alt işverenle birlikte sorumlu olacaktır.

5510 sayılı Kanun madde 21/2'ye göre, "İş kazasının, 13 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen sürede işveren tarafından Kuruma bildirilmemesi halinde, bildirim tarihine kadar geçen süre için sigortalıya ödenecek geçici iş göremezlik ödeneği, Kurumca işverenden tahsil edilir." Alt işveren meydana gelen iş kazasını ya da ortaya çıkan meslek hastalığını bildirim süresi içerisinde SGK'ya bildirmezse, bildirimde bulunulan tarihe kadarki sürelerle yönelik ödenen yardımlardan sorumlu olacaktır. SGK geç bildirim nedeniyle ödemediği geçici iş göremezlik ödeneği miktarını, alt işverenle birlikte sorumlu olan asıl işveren de talep edebilecektir (Akel, 2019, ss.126-127). Bildirim süresinde gerçekleştirildiğinde, sigortalıya SGK tarafından yapılan parasal yardımlar ve sağlık yardımlarının asıl işverenden talep edilebilmesinde asıl işverenin kusurlu olması aranmaz. Asıl işverenin sorumluluğu, alt işverenlik ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Asıl işveren ile alt işveren iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda sigortalının ya da hak sahiplerinin maddi ve manevi tazminat taleplerinden de birlikte sorumlu olacaktır (Ruhi ve Ruhi, 2021, s.338; Tolu, 2018, s.548; Uşan ve Erdoğan, 2021, s.61). Sigortalı veya hak sahipleri davayı müteselsil sorumluluğun taraflarına karşı açabileceği gibi sadece asıl işveren ya da alt işverene karşı da açabilecektir.

Alt işveren sigortalı veya hak sahipleri ile SGK, 5510 sayılı Kanun'daki yükümlülüklerden doğan haklarını, müteselsil ve müşterek sorumlu olan asıl işveren ve alt işverenden dava yoluyla talep edebilecekleri gibi doğrudan cebri icra yoluyla da talep edebilecektir. Eksik veya süresinde ödenmeyen primler ile tazminatların sigortalıya veya hak sahiplerine asıl işveren tarafından ödenmesi durumunda, asıl işveren alt işverene rücu edebilecektir.

Taraflar kendi aralarında birlikte sorumluluklarının paylaşımını yapabilirler. Tarafların kendi aralarında yapacakları anlaşmada, sigortalı veya hak sahipleri ile SGK'ya karşı, birlikte sorumluluk hükümlerini ortadan kaldıracı hükümlere yer veremezler (Demir, 2016, s.54; Elma, 2019, s.253). Sorumluluğun paylaşımına ilişkin anlaşmalar ancak kendi iç ilişkilerinde geçerlidir. Sigortalı veya hak sahibi ile SGK'nın taleplerine karşı tarafların kendi aralarında anlaştıkları, taleplerin asıl işveren veya alt işverene yöneltilebileceği yönelik bir iddia geçerli değildir. Kanundaki sorumluluk hükümleri emredici nitelikte kamu düzenine ilişkin olmakla birlikte tarafların kendi aralarında yaptıkları anlaşma, birlikte sorumluluğu genişleten hükümler içeriyorsa, lehe olan hükümler sigortalı veya hak sahipleri ile SGK için geçerli kabul edilecektir.

Alt işverenin asıl işverenden aldığı işi kendi işçileriyle bizzat yerine getirmesi asıldır. Bazen alt işveren de asıl işverenden aldığı işi diğer bir alt işverene verebilmektedir. Anılan uygulama ile ilgili 5510 sayılı SSGSK'da asıl işveren ve alt işverenlerin sorumluluğuna yönelik sınırlayıcı hükümler bulunmamaktadır. Alt işverenin asıl işverenden aldığı işin bir bölümünü diğer bir alt işverene devrettiği durumda asıl işveren ve alt işverenler, alt işveren sigortalılarına ve SGK'ya karşı birlikte sorumlu olacaktır (Akel, 2019, ss.126-127). Yargıtay kararlarında zincirleme şekilde kurulan, geçerlilik şartlarına haiz olan alt işverenlik ilişkilerinde meydana gelen iş kazasından sigortalı, hak sahipleri ve SGK'ya karşı birlikte sorumlu olacakları yerinde olarak vurgulanmıştır.⁶ İş görme edimi asıl işveren işyerinde, asıl işveren için yerine getirilmektedir. Sosyal güvelik hukukundan kaynaklanan yükümlülüklere aykırılık durumunda sigortalı ve SGK'ya karşı birlikte sorumluluk hükümlerinin uygulanması, her bir işvereni yükümlülükleri yerine getirmede gerekli özeni göstermeye sevk edecektir. Her alt işverenin, asıl işverenin işyeri sicil numarası üzerinden SGK ile ilgili işlemleri yürüttüğü dikkate alındığında, birlikte sorumluluk hükümlerinin uygulanması sigortalılar ile SGK'nın lehine olacaktır. Birlikte sorumluluğun asıl işveren ve alt işverenler arasında paylaşımı hususunda tartışmaları sona erdirmek için SGK'ya bildirim ve diğer yükümlülüklerin asıl işveren işyeri üzerinden değil de her alt işveren için ayrı bir işyeri numarası üzerinde işlemlerin gerçekleştirilmesi, sorumlulukların her somut olaya göre belirlenmesi yerinde olacaktır.

Kamu işyerlerinde en sık rastlanan alt işverenlik uygulamalarından biri de asıl işverenin işyerinde çalışılmaya devam edilmesine rağmen alt işverenlerin değişmesidir. Anılan uygulamada sosyal güvenlik hukuku bakımından alt işverenlere yüklenen yükümlülüklerden hangi alt işverenin ne miktarda sorumlu olacağı önem arz etmektedir. 5510 sayılı Kanun'da değişen alt işverenlerin yükümlülüklerinden doğan sorumluluklarına ilişkin doğrudan bir düzenleme mevcut değildir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun vermiş olduğu kararda vurgulandığı üzere, alt işveren sigortalıları çalışmaya devam etmesine rağmen alt işverenlerin değişmesine engel bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer unsurların da gerçekleşmesiyle birlikte alt işverenlerin değişmesi işyeri devri hükümlerine göre değerlendirilebilecektir.⁷ Bu bağlamda asıl işverenden iş alan alt işverenin değişmesine rağmen alt işveren sigortalısı çalışmaya devam ederse, değişen alt işverenlerin sorumlulukları işyeri devri hükümlerine göre tespit edilecektir. Sigortalı veya hak sahiplerinin taleplerinin güvenceye alınması, SGK'nın sigortalıya veya hak sahiplerine yapmış olduğu sağlık ve maddi yardımları için rücu hakkını elde edebilmesi bakımından Yargıtay uygulaması yerinde olmakla birlikte mevzuatta açık hükümlerin yer alması uyuşmazlıkların çözümünde kolaylıklar sağlayacaktır. 5510

⁶ Yargıtay 10. HD., E. 2016/8827 K. 2016/11457 T. 21.9.2016; 10. HD., E. 2016/8827 K. 2016/11457 T. 21.9.2016, www.lexpera.com E.T.03.07.2022

⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2001/9-711 E, 2001/820 K.; Yargıtay 10. H.D. 2002/8429 E.2003/1325 K.; Yargıtay 21. H.D. 2012/14543 E.2014/614 K. www.lexpera.com E.T.03.07.2022

sayılı Kanun madde 89'a göre, "Sigortalının çalıştırıldığı işyeri aktif veya pasifi ile birlikte devralınır veya intikal ederse ya da başka bir işyerine katılır veya birleşirse eski işverenin Kurum'a olan prim ile gecikme cezası, gecikme zammı ve diğer ferilerinden oluşan borçlarından, aynı zamanda yeni işveren de müştereken ve müteselsilen sorumludur. Bu hükme aykırı sözleşme hükümleri Kurum'a karşı geçersizdir. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usûl ve esasları belirlemeye Kurum yetkilidir." Alt işverenlerin değiştiği durumda işyeri devri hükümlerine göre sonuca gidilecek, çalışmaya devam eden sigortalılara ilişkin devreden alt işverene ait primlerin bildirim, ödenmesi gibi yükümlülüklerden sorumluluğu devam eden alt işveren de sorumlu olacak, talepler devralan alt işverene de yöneltilebilecektir (Akel, 2019, ss.126-127). SGK'nın yükümlülüklerine aykırılıktan dolayı devralan alt işverenden de alacağını tahsil edebilecek olması SGK lehine bir güvence sağlayacaktır.

İdari Para Cezalarından Doğan Sorumluluk: Alt işverenlik ilişkisinde taraflara yüklenen yükümlülükleri hiç ya da gereği gibi yerine getiremeyen işverenlere bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Sorumluluklardan biri SGK tarafından kesilen idari para cezalarıdır. Alt işverenin işe giriş bildirgesinin verilmesi, primlerin ödenmesi, belge ve kayıtları ibrazı gibi yükümlülükleri hiç veya gereği gibi yerine getirmemesi durumunda SGK idari para cezası yaptırımını uygulayacaktır (Bulut, 2010, s.45). Alt işveren, SGK nezdinde kendi sigortalılarının işverendir. İşveren yükümlülüklerinin yerine getirilmemesinin cezai yaptırımlarından da sorumlu olacaktır. Asıl işverenin alt işverene kesilen idari para cezalarından sorumlu olup olmayacağı, 5510 sayılı Kanun'daki "bu Kanunun işverene yüklediği yükümlülüklerden" ifadesinde yer alan yükümlülüklerin kapsamına idari para cezalarının girip girmediği hususunun değerlendirilmesi gerekir. 5510 sayılı Kanun'da asıl işverenin aynı zamanda alt işverene kesilen idari para cezasından da sorumlu tutulacağına yönelik açık bir hüküm mevcut değildir (Doktrinadaki tartışmalar için Bkz: (Akyiğit, 2010b, s.230; Erdoğan, 2019, s.228). Ceza hukukunun en genel ilkelerinden olan "Cezaların Şahsiliği" ve "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkelerine göre, bir cezai yaptırım olan idari para cezasından cezaya muhatap olan alt işverenin sorumlu olması gerekir (Narter, 2017, s.639). Asıl işveren, alt işverene kesilen idari para cezasından sorumlu olmayacaktır.⁸ İdari para cezaları ile üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmeyen alt işverenin bildirim, primlerin ödenmesi gibi yükümlülüklerini eksik ya da hiç yerine getirmemesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Asıl işverenin birlikte sorumluluğu ile amaçlanan sigortalının hak ve menfaatlerinin korunması durumu, idari para cezasının ödenmesiyle gerçekleşmeyecektir. Ödeme ile sigortalılar hak elde etme-

⁸ Yargıtay 21. HD. E. 2019/5336 K. 2020/2268; Yargıtay 10. HD. E. 2015/8462 K. 2017/6646; Yargıtay 10. HD. E. 2016/18739 K. 2016/15219: "Asıl işveren, taşeronun fiilinden dolayı idari para cezası yönünden müteselsilen sorumlu tutulamaz", www.lexpera.com E.T.04.08.2022

yecek, primlerin ödenmesine yönelik mağduriyetleri önlenmeyecektir. Anılan nedenlerle asıl işverenin prim borçlarından sorumluluğunun alt işverenlerin yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmedikleri için kesilen idari para cezalarından sorumluluğundan ayrı değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Alt işverenin 5510 sayılı Kanun'undan kaynaklanan tüm yükümlülüklerinden asıl işverenin sorumlu olması mümkün değildir. Tüm yükümlülüklerden sorumluluk, alt işverenin yükümlülükleri yerine getirmemeye sevk edecektir. İdari para cezası gibi bazı yükümlülüklerden tek başına sorumlu tutulan alt işveren, yükümlülükleri yerine getirirken gerekli özeni gösterecektir. Asıl işveren ile alt işveren arasındaki birlikte sorumluluk hukuki ve mali sorumluluğu kapsamaktadır. Cezai sorumluluk, birlikte sorumluluğun kapsamına girmemektedir. Bu nedenle kamu veya özel sektör asıl işvereni, alt işverenin yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklanan idari para cezasından sorumlu tutulamayacaktır.⁹ Asıl işveren, alt işverenin sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan idari para cezasından sorumlu olacağına bunun ilgili mevzuata bir hüküm koyularak gerçekleştirilmesi, cezaların şahsiliği, kanunsuz suç ve ceza olmayacağı gibi ilkelere uyumlu şekilde, yerinde olacaktır (Gerek, 2010, s.180).

5510 sayılı Kanun madde 90'a göre, "*İşverenlerin hakedişleri, Kuruma idari para cezası, prim ve prime ilişkin borçlarının olmaması kaydıyla ödenir. Kesin teminatları ise ihale konusu işle ilgili olarak Kuruma borçlarının bulunmadığının tespit edilmesinden sonra iade edilir.*" Kamu asıl işvereni, alt işverenlere hak edişlerden ödeme yapmadan önce alt işverenin SGK'ya idari para cezası olup olmadığını tespit etmekle yükümlüdür (Elma, 2021, s.804; Sümer, 2021, s.140; Uşan, 2009, s.167). Eğer alt işverenin SGK'ya idari para cezası ve prim borcu ödeme yükümlüğü varsa, asıl işveren yükümlülük yerine getirilene kadar alt işveren hakedişlerini ödemeyecektir.

Asgari İşçilik Kaynaklı Prim Farkından Doğan Sorumluluk: Kamu işyerlerinde alt işverenlik ilişkisinden kaynaklanan sosyal güvenlik hukuku bağlamında sorumluluklardan bir diğeri, ihale mevzuatından kaynaklanan işler ile inşaat işlerinde asgari işçilikten kaynaklanan prim farkından SGK'ya karşı sorumluluktur. Kamu asıl işvereninden iş alan alt işveren işini tamamladığını SGK'dan ilişkisizlik belgesi alarak ispatlamaktadır. SGK'dan ilişkisizlik belgesi talep edildiğinde, yapılan denetimler neticesinde alt işverenin asgari işçilik bildirimini yerine getirmediği tespit edilebilir (Eker, 2020, s. 172-173;

⁹ Yargıtay 10. HD., E. 2015/9200 K. 2017/6917 T. 17.10.2017; 10. HD., E. 2015/8462 K. 2017/6646 T. 10.10.2017; 10. HD., E. 2015/8545 K. 2017/6647 T. 10.10.2017; 10. HD., E. 2016/18739 K. 2016/15219 T. 20.12.2016; 10. HD., E. 2013/22792 K. 2015/3560 T. 2.3.2015; 10. HD., E. 2009/17563 K. 2011/8689 T. 13.06.2011 "*İdari para cezası, neticede bir cezai yaptırım olup, cezaların şahsiliği ve kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkelerine göre alt işverenle birlikte, asıl işverenin sorumlu tutulması mümkün değildir.*"; İstanbul BAM, 34. HD., E. 2018/2525 K. 2020/493 T. 4.6.2020; Bursa BAM, 9. HD., E. 2018/2497 K. 2019/628 T. 14.3.2019, www.lexpera.com E.T.04.08.2022

Yuvalı, 2020, ss.637-639). Bu durumda ilişkisizlik belgesi alt işverence ödenmiş olan sigorta primleriyle SGK tarafından tespit edilen asgari işçilik primi arasında oluşan farkın SGK'ya ödenmesi durumunda verilecektir (Dağlıoğlu, 2019, s.101-103; Elma, 2021, ss.805-807; S. Öztürk, 2019, s.320). İhale makamı sıfatına sahip kamu işvereninden iş alan işverenin, aldığı işin bir kısmını alt işverene vermesi durumunda asgari işçilikten kaynaklanan prim farkından kimlerin hangi oranda sorumlu olacağı ayrıca değerlendirilmelidir. 5510 sayılı Kanun'da asgari işçilikten kaynaklanan prim farklarının ödenmesinden alt işverenlik ilişkisi taraflarının birlikte sorumlu olacaklarına yönelik bir hüküm mevcut değildir. Alt işverenlik ilişkisinde asıl işveren asgari işçilikten kaynaklanan prim farkının ödenmesinden sorumludur (Aydın, 2013, s.15). Alt işveren çalıştırdığı sigortalıların prim borçlarını eksiksiz ve süresinde ödeyerek sorumluluğunu yerine getirmektedir. 5510 sayılı Kanun'da asgari işçilikten doğan prim borcu farkından alt işverenin de birlikte sorumlu olacağına yönelik bir hüküm bulunmadığından, anılan yükümlülüğün asıl işveren tek başına sorumlu olacaktır. İhale makamından iş alan işverenin, aldığı işi diğer bir işverene devrettiği durumda devralan işveren alt işveren sıfatıyla sorumlu olmayacak, ihaleyi alan işveren asıl işveren sıfatıyla tek başına sorumlu olacaktır (Aydın, 2013, ss.16-17; Yuvalı, 2020, s.637). Bununla birlikte tarafların kendi aralarında yapacakları anlaşmayla asgari işçilik prim farkının ödenmesinden birlikte sorumlu olacaklarını kararlaştırdıkları durumda prim farkını ödeyen taraf diğer tarafa rücu edebilecektir (Aydın, 2013, ss.16-17; Yuvalı, 2020, s.637).

c. Alt İşverenlik İlişkisinin Geçersizliğinin Sorumluluğa Etkisi

Kamu ya da özel sektör işyeri ayırımı olmaksızın tarafların sigortalı veya hak sahipleri ile SGK'ya karşı sorumlulukları, geçerli bir alt işverenlik ilişkisinde hüküm ifade etmektedir. Eğer taraflar arasındaki alt işverenlik ilişkisi geçersizse kanuni düzenleme gereği sigortalı baştan itibaren asıl işveren sigortalısı olacaktır. Diğer bir ifadeyle görünürdeki işveren ile sigortalı arasındaki sözleşme, alt işverenlik ilişkisinin başladığı andan itibaren gerçek işveren ile kurulmuş olacaktır.

Geçersizliğin sonucu olarak asıl işveren sosyal güvenlik hukukundan doğan sigortalı bildirim, primlerin ödenmesi, iş kazasının bildirim gibi yükümlülüklerin sorumlusu olacaktır. SSİY madde 108/13'e göre, "Bu maddede belirtilen prim ödeme yükümlüleri adına üçüncü kişiler tarafından yapılan ödemeler de kabul edilir. Bu durum prim ödeme yükümlüsünü değiştirmez ve üçüncü kişiler lehine bir hak doğurmaz." Geçersiz alt işverenlik ilişkisinde, görünürdeki işveren (alt işveren) sigortalıların prim bildirimleri ve ödemelerini gerçekleştirmişse, bildirim ve ödemeler gerçek işveren(asıl işveren) tarafından yapılmış kabul edilecektir. Baştan itibaren asıl işveren sigortalısı kabul edilecek sigortalılar için asıl işveren tarafından ikinci bir bildirim ve

ödeme gerçekleştirilmeyecektir. Görünürdeki işveren sigortalılar için yapmış olduğu prim ödemelerin iadesine yönelik herhangi bir hak iddia edemeyecektir (Erdoğan, 2019, ss.234-237; Tatar, 2017, s.2129). Geçersizlik tespitinin sonucu olarak asıl işveren işyerindeki sigortalılara bireysel ve toplu iş sözleşmesiyle sağlanan haklara istinaden ortaya çıkan prim farkları gerçek işverenden (asıl işveren) talep edilebilecektir (Aydınlı, 2021b, s.360; Erdoğan, 2019, s.238; Tuncay ve Ekmekçi, 2021, s.355).

Geçersiz alt işverenlik ilişkilerinde görünürdeki alt işveren sigortalılarının sigortalı bildirim, iş kazasının süresinde bildirim gibi yükümlülüklerden doğrudan gerçek işveren yükümlüdür. Yükümlülüğe aykırılıktan dolayı SGK tarafından kesilen idari para cezalarından da doğrudan gerçek işveren (asıl işveren) sorumlu olacaktır. Bununla birlikte görünürdeki işveren tarafından süresinde yapılan bildirimlerin bizzat gerçek işveren tarafından yapılması gerektiği ileri sürülerek idari para cezası uygulanmayacaktır.

d. Taraflar ve SGK Açısından Rücu Hakkı ve Süresi

Alt işveren, taraflar kendi aralarında aksini kararlaştırmadıkları müddetçe, sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemenin sonuçlarından sorumludur. Alt işverenlik ilişkisinde, SGK'nın sigortalı ya da hak sahiplerine yapmış olduğu ödemeleri, birlikte sorumluluk hükümlerine istinaden asıl işveren veya alt işverenden talep edebilir. Taraflar sorumluluğun paylaşımına ilişkin farklı bir anlaşmaya varmamışlarsa SGK'ya yapılan ödemelerden eşit oranda sorumludurlar. SGK'ya ödemede bulunan taraf diğer tarafa karşı sorumluluğunu aşan kısmı için rücu hakkını kullanabilecektir (Tatar, 2017, s.2152)¹⁰. Örneğin sigortalı giriş bildirgesi vermeyen alt işveren, meydana gelen iş kazasından dolayı SGK tarafından yapılan ödemelerden asıl işverence birlikte sorumlu olacaktır. SGK tazmin talebini asıl işverene yöneltir ve talep asıl işverence karşılanırsa asıl işveren alt işverene yarı oranında rücu edebilecektir. Taraflar, SGK'ya karşı sorumluluğa ilişkin kendi aralarında bir anlaşma yapmışlarsa, rücu hakkı aradaki anlaşmaya göre kullanılacaktır. Geçersiz alt işverenlik ilişkisinde, sigortalı baştan itibaren gerçek işveren (asıl işveren) sigortalısı olacağı için yükümlülüklerin eksik ya da süresinde yerine getirilmemesinden doğrudan asıl işveren sorumlu olacaktır. Bu durumda sigortalı ya da hak sahiplerine ödemede bulunan SGK, doğrudan asıl işverene rücu edecektir. Geçersizliğin tespit edilmesiyle birlikte görünürdeki işveren (alt işveren), SGK'ya karşı üçüncü kişi sıfatına haiz olacağı için SGK'nın gerçek işveren sigortalısı için yapmış olduğu

¹⁰ Yargıtay 10. Hukuk Dairesi E. 2016/13212 E. 2019/3064 K. "5510 Sayılı Kanun'un 12. maddesinin 4. fıkrasında alt işveren bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin bir işte veya bir işin bölüm veya eklentilerinde, iş alan ve bu iş için görevlendirdiği sigortalıları çalıştıran üçüncü kişi olarak tanımlamıştır. Bu maddeyle asıl işveren, bu Kanunun işverene yüklediği yükümlülüklerden dolayı alt işveren ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulmuştur." www.lexpera.com
E.T.09.08.2022

ödemelere ilişkin görünürdeki işverene ancak yükümlüğü hiç ya da gereği gibi yerine getirmemede kusuru bulunması durumunda rücu edilebilecektir (Civan, 2015, ss.1049-1051; Erdoğan, 2019, s.248; Tatar, 2017, s.2143).

5510 sayılı Kanun md.93/3'e göre, "Bu Kanuna dayanılarak Kurumca açılacak tazminat ve rücu davaları, on yıllık zamanaşımına tâbidir. Zamanaşımı tarihi; rücu konusu gelir ve aylıklar bakımından Kurum onay tarihinden, masraf ve ödemeler için ise masraf veya ödeme tarihinden itibaren başlar." SGK, alt işveren sigortalısına yapılan ödemelere ilişkin alt işverenlik ilişkisi taraflarına ve üçüncü kişilere karşı tazminat ve rücu davalarını on yıllık zamanaşımı süresi içerisinde açabilir (Tatar, 2017, s.2148)¹¹. Örneğin alt işveren sigortalısına ait prim borçlarını ödemeyen alt işverene ya da birlikte sorumlu asıl işverenden on yıl içerisinde tahsili yoluna gidilebilecektir. SGK'ya sigortalı ya da hak sahipleri için ödemede bulunan alt işverenlik ilişkisinin tarafı da diğer tarafa on yıllık zamanaşımı süresinde rücu hakkını kullanabilecektir.

3. Sonuç

Çalışmada 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında alt işverenlik ilişkisinde taraflarına yüklenen yükümlerinin neler olduğuna, tarafların bu yükümlülüklerden ne oranda sorumlu olduklarına, yükümlülüklerin kısmen veya tamamen yerine getirilmesinden dolayı ortaya çıkan zararın sorumluluğa etkisine, zararın gideren tarafın diğer taraf ile SGK'nın rücu taleplerine değinilmiştir.

Geçerli alt işverenlik ilişkisinde, kamu veya özel sektör işyeri ayırımı olmaksızın, tarafların sosyal güvenlik hukukundan doğan yükümlülüklerinin kapsamı, alt işverenlik ilişkisinin gerçekleştiği işyeri ile alt işveren sigortalılarının bildirimleri, prim ve hizmet belgelerinin düzenlenmesi veya muhtasar ve prim hizmet beyannamesinin verilmesi, primlerinin süresinde ödemesi, alt işverenlik ilişkisine ait defter ve kayıtların tutulması ve talep edildiğinde ibraz edilmesi, meydana gelen iş kazası veya meslek hastalığını SGK ve kolluk kuvvetine süresinde bildirilmesidir. Sorumluluklarının kapsamına ise ölüm ya da yaralamalı iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda sigortalı ya da hak sahiplerine ödenecek tazminatlar ile SGK'nın alt işverenlik ilişkisi taraflarına rücu tazmini dahildir.

Asıl işveren ve alt işveren, anılan yükümlülüklerin hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesinden dolayı sigortalı, hak sahipleri ile SGK'ya karşı birlikte sorumludur. 4857 sayılı Kanun'un ikinci maddesinde yer alan alt işveren işçisinin haklarını güvence altına alan hükümlere benzer olarak, 5510 sayılı Kanun madde 12'de sigortalı ve SGK'nın hak ve alacakları güvence altına alınmıştır. Her iki kanundaki düzenlemelerin getirdiği yükümlülüklerden kaçmak için kurulan alt işverenlik ilişkileri, geçersizlik yaptırımına tabi tutulabilecektir.

¹¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013/4-1814 E., 2013/715 K. www.lexpera.com E.T.09.08.2022

İş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde alt işverenin sorumluluğunun tespit edilmesi durumunda SGK, sigortalı veya hak sahiplerine yapılan ödemeleri asıl işveren veya alt işverenden talep edebilecektir. Talebin asıl işverene yöneltilebilmesi için sigortalıyı zarara uğratan olayda asıl işverenin kusurlu olması şart değildir. Sigortalı, alt işverenin kusuru ile zarara uğrasa da SGK birlikte sorumluluk kapsamında yapılan ödemeleri kamu veya özel sektör işyeri ayrımı olmaksızın asıl işverenden de talep edebilecektir.

Alt işveren sigortalısının iş kazasına uğraması veya meslek hastalığına yakalanmasına asıl işveren veya asıl işveren sigortalısı neden olmuşsa, 5510 sayılı Kanun madde 21 hükmü gereği üçüncü kişi sıfatıyla sorumluluğa gidilebilecek, SGK asıl işverene rücu edebilecektir. Tarafların kendi aralarında yaptıkları anlaşma ile sigortalı, hak sahipleri ve SGK'ya karşı sorumlu olunmayacağını kararlaştırmaları, sadece iç ilişkide kendi aralarında geçerli olacaktır. Birlikte sorumluluğu tamamen veya kısmen ortadan kaldırmaya yönelik anlaşma sigortalı, hak sahipleri ve SGK için hüküm ifade etmeyecektir. Alt işverenlik ilişkilerinin zincirleme şekilde kurulduğu durumda, her ne kadar SGK ikinci alt işverene de asıl işverenin sicil kodu üzerinden numara verse de, asıl işveren meydana gelen iş kazası veya meslek hastalığından sigortalı, hak sahipleri ve SGK'ya karşı sadece ilk alt işveren ile birlikte sorumlu olacak, ilk alt işveren asıl işveren sıfatıyla diğer alt işveren sigortalılarına karşı birlikte sorumlu olabilecektir. Asıl işveren birlikte sorumluluğa istinaden sigortalı, hak sahipleri ve SGK'ya yapılan tazminat vb. ödemeler için alt işverene rücu edebilecektir.

Geçersiz alt işverenlik ilişkilerinde, sigortalılar baştan itibaren gerçek işveren işçisi olarak işlem görecektir, sigortalı bildirimleri, prim ve hizmet belgelerinin düzenlenmesi gibi işlemler asıl işveren üzerinden gerçekleştirilecektir. SGK, görünürdeki alt işveren üzerinden gerçekleştirilen kayıt ve işlemleri gerçek işveren üzerinden düzenleyecektir. Meydana gelen iş kazası veya meslek hastalığından SGK'ya karşı gerçek işveren sorumlu olacak, görünürdeki işveren ancak kusurlu bulunması durumunda üçüncü kişi sıfatıyla gerçek işverenle birlikte sorumlu olabilecektir.

Kaynakça

- Akel, Ö. (2019). *İş Kazası sayılan hâller ve iş kazasının bildirilmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akın, L. (2013). *İş sağlığı güvenliği ve alt işverenlik* (2. Baskı.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Akyiğit, E. (2010a). Kamu işyerlerinde muvazaalı alt işverenlik ve sonuçları. *Sicil*, (17), 138-159.
- Akyiğit, E. (2010b). Alt işverenlik ilişkisinde idari para cezalarından sorumluluk. *Sicil*, 224-249.
- Akyiğit, E. (2013). *İş ve sosyal güvenlik hukukunda alt işverenlik* (2. Baskı.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Alp, N. S. (2018). *Sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanunu kapsamında rücu davaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aydın, U. (2013). İhaleli işlerde asgari işçilik prim farkından alt işverenin sorumluluğu. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(1), 8-19.
- Aydınlı, İ. (2021a). *İş sağlığı ve güvenliğinden doğan hukuki ve cezai sorumluluk* (2. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aydınlı, İ. (2021b). *Türk iş hukukunda alt işveren (taşeron) ilişkisi ve muvazaa sorunu* (5. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Balcı, M. (2021). *Sosyal güvenlik hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Baştaş, M. (2013). 6331 sayılı kanun sonrası iş kazalarının bildirileceği süreler ve bildirim yapılacak kurumlar. *Mali Çözüm*, (116), 181-186.
- Bulut, M. (2010). *İdari para cezaları itiraz ve dava yolları* (3. bs.). Ankara: Bilge Yayınevi.
- Camkurt, M. Z. (2014). Sosyal güvenlik mevzuatında işyeri kayıt ve belgelerinin saklanması, ibraz edilmesi ve ibraz etmemeye bağlı idari para cezası uygulamaları. *Sicil*, 31, 63-87.
- Civan, E. (2015). İş Kazası ve meslek hastalığından doğan rücu davalarında sosyal güvenlik kurumu karşısında sorumluluğun kapsamı ve müteselsil sorumluluk. *AÜHFD*, 4(64), 1014-1071.
- Çelik, N., Caniklioğlu, N., Canbolat, T. ve Özkaraca, E. (2021). *İş hukuku dersleri* (Yeni lenmiş 34.Bası.). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Dağlıoğlu, S. (2019). Kayıt dışı istihdamın azaltılmasında asgari işçilik uygulaması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 99-110.
- Demir, E. (2016). Asıl işveren ile alt işverenin müteselsil sorumluluğu. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 824-888.
- Eker, D. (2020). Türk sosyal güvenlik hukukunda asgari işçilik uygulaması. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8(16), 163-201.
- Elma, R. (2019). *Güncel yönetmelik ve tebliğler doğrultusunda sosyal güvenlik hukuku örnekler ve uygulamalarla* (4. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Elma, R. (2021). *Sosyal güvenlik hukuku* (5. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erdoğan, N. (2019). *Sosyal güvenlik hukuku'nda asıl işveren alt işveren ilişkisinden doğan sorumluluk*. İstanbul: Oniki Levha.
- Gerek, N. (2010). Alt işverenlerin idari para cezalarından asıl işverenin sorumluluğu. *Sicil*, 19, 178-184.
- Güneren, A. (2020). *İş kazası ve meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat davaları* (3. bs.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Narter, S. (2017). *İş kazası ve meslek hastalığında hukuki ve cezai sorumluluk* (3. bs.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Okur, A. R., Güzel, A. ve Caniklioğlu, N. (2021). *Sosyal güvenlik hukuku* (19. bs.). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Özdamar, M. ve Çakar, E. (2013). Sosyal güvenlik hukukunda işyeri kavramı ve işyerinin kuruma bildirilmesi. *Mali Çözüm*, 241-256.
- Öztürk, B. (2016). *Türk sosyal güvenlik hukukunda primler*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Öztürk, S. (2019). *İnşaat ve ihale konusu işlerde asgari işçilik*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ruhi, C. ve Ruhi, A. C. (2021). *İş kazası veya meslek hastalıkları ile ilgili tespit, tazminat ve rücu tazminat davaları* (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sümer, H. H. (2021). *Sosyal güvenlik hukuku* (2. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Tatar, G. (2017). Sosyal güvenlik hukukunda müteselsil sorumluluk. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 55, 2132-2171.
- Tolu, H. (2018). Yargıtay kararları ışığında iş kazası ve meslek hastalığından doğan rücu davalarında müteselsil borçluluk. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1), 531-571.
- Tuncay, C. (2017). *Sosyal sigortaların genel hükümleri ve türleri*. Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi Semineri 2013, sunulmuş bildiri, İstanbul: Oniki Levha.
- Tuncay, C. ve Ekmekçi, Ö. (2021). *Sosyal güvenlik hukuku dersleri* (21. bs.). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Uşan, F. (2009). *Türk sosyal güvenlik hukukunun esasları* (2. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uşan, F. ve Erdoğan, C. (2021). *İş ve sosyal güvenlik hukuku* (2. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuvalı, E. (2020). Türk sosyal güvenlik hukukunda asgari işçilik uygulaması. *Legal İSGHD*, 17(66), 631-658.